

Filozofija ekstremnih sportova

Račan, Antonija

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:948532>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Antonija Račan

FILOZOFIJA EKSTREMNIH SPORTOVA

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA FILOZOFIJU I KULTURU

Antonija Račan

FILOZOFIJA EKSTREMNIH SPORTOVA

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Matija Mato Škerbić

Zagreb, 2022.

SAŽETAK

Cilj ovog rada jest kroz filozofsku kritičku perspektivu opisati i analizirati ekstremne sportove, sportove koje se definira kao visokorizične, opasne te one koji su individualni i alternativni. Oni zahvaćaju interes manjeg dijela populacije, a obilježava ih rizik koji je stalno prisutan. Ekstremni sportovi obuhvaćaju niz nepredvidive, dinamične i promjenjivih čimbenika te izazivaju snažne osjećaje i navale adrenalina. Prilikom izvođenja ekstremnih aktivnosti, javlja se osjećaj uzvišenosti i povezivanja s prirodom. Posebna je pažnja usmjerena riziku koji je jedan od glavnih obilježja ekstremnih sportova, iako on sam po sebi nije cilj prakticiranja ekstremnih sportova. Kroz opis i podjelu ekstremnih sportova dokazuje se njihova brojnost i raširenost. Također, analizira se i pitanje moralne opravdanosti izvođenja ekstremnih aktivnosti prikaz i analizu pozitivnih i negativnih obilježja. Naposljetku se predstavljaju i razmatraju vrjednote zbog kojih se ekstremni sportovi cijene i njeguju.

KLJUČNE RIJEČI: ekstremni sportovi, rizik, vrjednote, etički prijedori, moralna opravdanost *BASE jumping*

SUMMARY

The aim of this paper is to describe and analyze extreme sports through philosophical critical view. Extreme sports are defined as high-risk, dangerous, individual and alternative, capture the interest of a smaller part of the population, and are characterized by a risk that is constantly present. Extreme sports include unpredictable, dynamic and changing factors and cause strong feelings and adrenaline rushes. When performing extreme activities, there is a feeling of sublimity and connection with nature. Special attention is focused on risk, which is one of the main characteristics of extreme sports, but at the same time it is stated that risk in itself is not the goal of practicing extreme sports. Through the description and division of extreme sports, their number and spread is proven. Moreover, the issue of moral justification when performing extreme activities and their pros and contras. Finally, the values that make extreme sports appreciated and cherished are presented and stated.

KEY WORDS: extreme sports, risk, values, values, ethical controversies, moral justification, BASE jumping

Sadržaj

UVOD	1
1. EKSTREMNI SPORTOVI – DEFINICIJA, OPSEG I DOSEG	2
1.1. Karakteristike ekstremnih sportova	2
1.2. Širenje ekstremnih sportova	5
2. RIZIK	6
3. KOJI SPORTOVI SU EKSTREMNI SPORTOVI?	8
4. ETIČKI PRIJEPORI I DILEME	9
5. VRJEDNOTE	12
5.1. Iskustvo	15
ZAKLJUČAK	16
LITERATURA	18

UVOD

U današnjem smo svijetu okruženi različitim tipovima sportova te se ujedno susrećemo i sa ekstremnim sportovima koji će se u ovome radu tematizirati kroz filozofski kritički pogled. Postavlja se pitanje: „Što su to ekstremni sportovi?“ koje su moguće definicije koje bi obuhvatile odgovor na navedeno pitanje. Potom će se razmatrati različite karakteristike ekstremnih sportova poput: koju populaciju najviše obuhvaćaju, u kojoj se okolini prakticiraju, na koje aspekte ljudskog života utječu te kako sve navedeno prihvaća čovjek koji se bavi nekim ekstremnim sportom.

Nadalje, razmatrati će se i kritički analizirati rizik kao jedna od glavnih karakteristika ekstremnih sportova zbog čega se pokrenuo cijeli niz rasprava o samoj svrsi bavljenja navedenim aktivnostima. Iz tog će se razloga predstaviti i poimanje rizika kroz perspektivu sportaša koji se bave ekstremnim sportovima. Također, postavit će se pitanje: „Je li rizik jedna od karakteristika zbog koje se prakticiraju ekstremne aktivnosti?“. Na temelju karakteristika koje obuhvaćaju ekstremni sportovi, izvršit će se divizija na sportove koji bi se mogli definirati kao ekstremni i na one uobičajene i popularne pa sve do onih koji su se razvili i nastali iz tradicionalnih sportova. Kako bi se prikazale sličnosti, raznolikost i doseg različitih vrsta, provesti će se i sistematizacija ekstremnih sportova.

Sagledati će se i kritički razmotriti i pojavljivanje etičkih prijedora koji izazivaju različita mišljenja kod onih koji promatraju izvođenje ekstremnih sportova, onih koji su bliski sa ekstremnim sportašima, kao i onih koji bi se željeli okušati u izvođenju neke ekstremne aktivnosti. Na temelju rizika, ranije izložene karakteristike ekstremnih sportova, razmotriti će se dileme koje on obuhvaća te probleme i povlastice koje donosi. *BASEjumping* poslužiti će se kao egzemplarni ekstremni sport kroz koji će se izvršiti analiza i razmatranje etičkih prijedora.

Cilj ovog rada je uz opisivanje, navođenje karakteristika i problema koji se javljaju kod ekstremnih sportova, doći do odgovora na pitanje: „Postoje li vrednote ekstremnih sportova?“, odnosno; „Koje su to pozitivne strane ekstremnih sportova zbog kojih se trebaju prakticirati i predstavljati kao dragocjene aktivnosti za primjenjivanje?“.

1. EKSTREMNI SPORTOVI – DEFINICIJA, OPSEG I DOSEG

Sportovi koji su tema ovog rada su ekstremni, visokorizični, opasni sportovi koji zahvaćaju interes manjeg dijela populacije, a obilježava ih rizik koji je konstantno prisutan. Također, opasnost je komponenta koja može dovesti do fizičkih i psihičkih povreda te smrti i zbog toga se ekstremni sportovi mogu nazvati marginalnim. (Jirásek, 2007:138) Karakteristični su za postmoderno doba uz svoje karakteristike opasnosti, rizika, uzbuđenja, promjenjivosti, dinamičnosti, adrenalina i noviteta. (Ilundáin-Agurruza, 2007:152) U literaturi su opisani su kao opasni i drugačiji, a mogu se još podijeliti na ekstremne sportove kao takve i ekstremne sportove izdržljivosti kojima je glavna karakteristika ispitivati ljudsku izdržljivost. Ono što je potrebno za sudjelovanje u ekstremnom sportu ili ekstremnom sportu izdržljivosti je volja, posvećenost, prirodene sposobnosti, pravilna prehrana i slično. (Townes, 2019:3-4) Mogu se nazvati i alternativni sportovi, drugačiji od uobičajenih standardnih sportova tokom kojih pojedinac doživljava velike navale snažnih osjećaja i adrenalina. (Datta & Bagchi, 2019:278)

1.1. Karakteristike ekstremnih sportova

Karakteristike ekstremnih sportova su sljedeće: zahvaćaju mlađu populaciju i sudionike, treninzi su manje formalni i individualniji, sadrži nepredvidljive, dinamične i promjenjive faktore, u njima je bitnija je kvaliteta nego kvantiteta, izazivaju velike navale snažnih osjećaja i adrenalina te su individualniji. Sudionici se opisuju kao spontani, otvoreniji za nove perspektive, fleksibilniji i prilagodljiviji novim situacijama. (Datta & Bagchi, 2019:249)

Sudionici ekstremnih sportova najčešće su prikazani onako kako se i sami promoviraju, kao pojedinci koji se žele zabaviti, opustiti, ali i raditi ono što im pruža zadovoljstvo bez obzira dobiju li zauzvrat novac, prestiž ili ugled. (Rinehart & Sydnor, 2003:347) Mladež pokazuje veći interes za ekstremnim sportovima zbog njihove individualnosti te neuklapanja u standardizirane sisteme i okvire čime se privlači buntovne pojedince željne promjene i originalnosti. (Ilundáin-Agurruza, 2007:152) Primjerice, BMX se opisuje kao aktivnost kojom se bave pojedinci koji su željni adrenalina, zabave i spremni su na rizik koji nose određeni poduhvati kako bi napravili pojedini trik. (Rinehart & Sydnor, 2003:154)

Zanimljiv je tako i jedan kratak opis vozača koji se bavi brdskim biciklizmom:

“Ja sam hedonist koji živi na otvorenom, željan uzbuđenja i živi život na rubu” (Eassom, 2003:200)

Jedna od najbitnijih karakteristika osoba koje se bave ekstremnim sportovima je mentalna snaga koja je izazvana voljom, strašću, inspiracijom i kreativnošću. (Datta & Bagchi, 2019:256) Vojnici i marinci koji se u sklopu svoje karijere bave aktivnostima koje se mogu uvrstiti u ekstremne sportove samim time utječu na društvo i popularnost takvih sportova. Također, nakon umirovljenja vojnici i marinci traže kompenzaciju u ekstremnim sportovima te na taj način održavaju doticaj sa svojom strukom. (Datta & Bagchi, 2019:274) Standardizirane se sportske aktivnosti odvijaju u kontroliranim uvjetima u kojima su za sve sudionike predviđena unaprijed standardizirana mjesta bez vanjskih faktora promjene. Za razliku od njih, u ekstremnim se sportovima poput surfanja ili sportskog penjanja, mjesto odvijanja aktivnosti iz godine u godinu mijenja zbog prirodnih i vremenskih utjecaja. Na taj način sportaš mora neprestano biti prilagodljiv i fleksibilan tijekom izvedbe svoje aktivnosti. (McNamee, 2007:88) U većini tradicionalnih sportova sportaš je protivnik drugom sportašu, ali zbog svoje individualnosti u ekstremnim sportovima, sportaš je samostalni pojedinac. Alpinistu je protivnik planina, surferu val, a sportskom penjaču stijena. (Atherton, 2007:91)

Veoma je indikativan i primjer alpinizma kao koncepta koji izaziva samorefleksiju uz koju se javljaju nova pitanja i ideje povezane s vlastitom egzistencijom. (Bartlett, 1993:3) Na istom se primjeru može promatrati Bourdieov pojam kulturnog kapitala uz habitus i polje kao jednog od njegova tri ključna pojma. Kulturni je kapital u alpinizmu svo ono znanje, vještine i kompetencije koje su stečene tijekom bavljenja alpinizmom i s kojim se stvara čovjekov identitet u društvu. Kapital se dijeli na simbolički i fizički kapital, a povezuje se s ekonomskom dobiti, odnosno može se zamijeniti za novčanu vrijednost. Zbog toga se javlja interes za stjecanje kulturnog kapitala u alpinizmu te se sve više podvrgava fizičkim naporima i uklapanju u slične zajednice. (Bourdieu, 1984/1993) U literaturi se navodi primjer sportskog penjanja s distinkcijom vanjskog i unutarnjeg, pri čemu se unutarnje predstavlja kao lažno zato što nema komponentu prirodnog okruženja uz koju se javlja opasnost i rizik te kao takvo ne stvara simbolički kapital. (Beedie, 2007:36)

Atherton ekstremne sportove naziva *Outdoors kinetic experience* (OKE) koji utječu na čovjekovu epistemologiju i estetiku, odnosno, na naše znanje i percipiranje lijepoga. (Atherton, 2007:43) OKE sadrži dva elementa, nepredvidljivost i stvarne posljedice, koji ujedno i predstavljaju komponente ekstremnih sportova. Autorov su primjer ekstremni sportovi koji se mogu prakticirati u kontroliranim uvjetima kao što je sportsko penjanje na zidovima u dvoranama ili kajakiranje na divljim vodama, umjetno stvorenim brzacima u bazenu ili slično. Vremenske su prilike u prirodi jedna od nepredvidivih komponenti koja se stalno mijenja i na koju se ne može utjecati, dok posljedice u kontroliranim uvjetima nisu fatalne ili smrtne kao što

su to u prirodi. (Atherton, 2007:45) Autor stvarne posljedice prikazuje na temelju lika Emila kojeg tutor pokušava podučiti geografiju na primjeru stvarnih posljedica u Rousseauovoj knjizi *Emile*. (Rousseau, 1963: 40–60) U ovom je slučaju glad predstavljala stvarnu posljedicu pa je Emile ostavljen u prirodi gdje se s vlastitim znanjem geografije i snalažljivošću morao prilagoditi prirodi kako ne bi ostao gladan. Sama ga je glad poticala da na što brži način primjeni geografske pojmove. Emil je imao samo dva izbora, naučiti ili ostati gladan te je tako naposljetku učinkovito usvojio znanje geografije. (Rousseau, 1957: 144) Ovdje pronalazimo povezanost prirode s dvama elementima OKE-a, nepredvidljivošću i stvarnim posljedicama i to s promišljanjem je li priroda kaotična, s time da se navodi kako priroda nije kaotična, već puna modifikacija i nepravilnosti. Zaključujemo to na primjerima sportaša koji prakticiraju ekstremne sportove i ne preživljavaju zbog puke sreće, nego više različitih faktora, dok istovremeno prirodna iznenađenja pozitivno pridonose boljim pripremama sportaša na neočekivano. Unatoč pripremi, mogućnost za nekom nepredvidivom situacijom je uvijek postojana. Nepredvidivost doprinosi našem rastu i proširenju znanja zato jer pojedinac razvija nove načine razmišljanja i spoznaje putem kojih stječe nove vještine i kompetencije vezane uz sport kojim se bavi. Također, može se javiti i izvanredan osjećaj divljenja. (Atherton, 2007:46) Kako bi se taj osjećaj postigao, potrebno je izvanredno iskustvo koje je samo naše i koje smo mi zadržali u sjećanju putem promišljanja i refleksije. (Dewey, 1938: 87)

Prema Burku (1999: 66–74), osjećaj uzvišenosti se javlja u trenucima kada smo u dodiru s opasnošću i snažnim emocijama koje stvaraju osjećaj straha koji se pretvara u uzvišenost i tada pojedinac može kontrolirati svoje aktivnosti. U nekim situacijama, osjećaj uzvišenosti u potpunosti prevlada i tada pojedinac može doživjeti nešto poput izvantjelesnog iskustva koje ni on sam ne može opisati. U Kantovoj *Kritici moći suđenja* pojavljuje se pojam uzvišenosti koji Kant analizira kroz matematičku i dinamičku perspektivu koje obuhvaćaju doživljaj nadmoći razuman prirodom. (Ginsborg, 2022.) Osjećaj uzvišenosti doživljavamo pri izlasku iz zone komfora i prevladavanja straha. Upravo se tada javlja uzvišenost koja nam pruža strahopoštovanje i divljenje prema prirodi. Pojedinac je ponajprije u fazi shvaćanja nemogućnosti spoznaje osjetilima, zatim ta samospoznaja prelazi u osjećaj uzvišenosti nakon kojeg osjećamo ugodu. Osjećamo navalu uzbuđenja, ushićenja i veselja jer shvaćamo da postoji toliko toga iznad naših sposobnosti i ograničenja. Strah, odnosno neugodan osjećaj koji se javlja zbog nemogućnosti spajanja mašte i razuma pretvara se u ushićenje jer u tom trenutku dolazi do spoznaje nadmoćnosti i superiornosti razuma. Ekstremni nam sportovi omogućuju taj proces, postignuće i spoznaju. Pritom, bitna je pretpostavka da se pojedinac dovoljno približi opasnosti i strahu kako bi osjetio navedeni užitek, no ne previše kako ne bi prevladao strah i

opasnost pri kojima se osjećaj užitka ne javlja. Što se više podvrgnemo riziku i opasnosti, osjećaj ugođe je veći. Ipak, treba biti oprezan pri ovladavanju strahom jer je u takvim situacijama smrtna opasnost veća te se zbog navedenih negativnih osjećaja sve više izbjegavaju situacije koje njima pridonose. (Ilundáin-Agurruza, 2007:156) Strah je samo jedna od komponenti koje doprinose izlasku iz komfor zone i stvaranju doživljaju uzvišenosti, a od ostalih se najviše ističe rizik. Njime se ne stavljamo u automatski smrtnu poziciju, nego u situaciju u kojoj je 50 posto šanse za opasnost, a 50 posto za postignuće uzvišenosti. (Ilundáin-Agurruza, 2007:157) Rizik za zadobivanjem teških tjelesnih ozljeda prilikom igranja tenisa nije jednak onom kod penjanja po stijeni bez sigurnosne opreme kada je prisutna konstanta opcija pada, odnosno smrti. (Ilundáin-Agurruza, 2007:158) Zbog čovjekova straha od smrti, pojedinac koji se namjerno izlaže situacijama u kojima se približava smrti, označava se devijantnim u društvu. U situacijama u kojima je pojedinac najbliže suočen sa smrću, on doživljava najsnažniji osjećaj živosti. Javlja se nalet adrenalina koji uz uzastopna ponavljanja osnažuje pojedinca i daje mu snagu za postizanje još boljih rezultata te ga obuhvaća estetskom ljepotom. (Møller, 2007:194)

Loland (1992) spaja fenomenologiju sa *snowboardingom*, time navedeni sport potiče na razmatranje kako pojedinac prilikom bavljenja njime dobiva nove perspektive mišljenja i spoznaje te mu se pruža unikatno iskustvo koje proživljava tijekom aktivnosti. Također, odvaja se ideja *snowboardinga* od samog čina, odnosno aktivnosti *snowboardinga* kako bi se sport razmatrao kroz pedagoške i kvalitativne perspektive. *Snowboarding* se nadovezuje na sociološki aspekt fenomenologije u kojem se *snowboarding* označava kao mladenački sport i koji potiče na buntovnost, revoluciju i promjene, a ti poticaju najviše odgovaraju mladima. (Loland, 2007:115) Za sportske analize fenomenologija se smatra najprikladnijim pravcem koji otvara stabilnije i kritički postavljene perspektive promatranja određenog sporta. (Loland, 2007:116)

1.2. Širenje ekstremnih sportova

Postotak populacije koja se bavi ekstremnim sportovima u stalnom je porastu u svim zemljama, varijacijama i kombinacijama različitih atletskih disciplina. Tome prethodi više razloga. Kao prvi se javljaju ekonomski razlozi te mogućnost populacije Zapadnih zemalja za financiranje događaja koji uključuju navedene aktivnosti. Kao drugo, mogućnost putovanja zrakoplovom je osigurala pristup različitim prirodnim terenima i državama. Kao treće, zbog rasta interesa, oprema postaje dostupnija i jeftinija. Također, porastom pustolovnog turizma,

ekstremni sportovi i ekstremni sportovi izdržljivosti postaju poznatiji širokoj masi. (Townes, 2019: 3-4) Očekivan je još veći porast bavljenja ekstremnim sportovima, odnosno veći interes za ekstremne sportove, nego za praćenje tradicionalnih sportova koji se izvode na Olimpijskim igrama. Razlog tome jest što je u ekstremnim sportovima naglasak na pojedincu jer ekstremni sportovi uglavnom nisu grupni sportovi dok je u tradicionalnim sportovima ipak fokus na grupu, odnosno na reprezentacijski tim koji prezentira zemlju na Olimpijskim igrama. Pobjeda u ekstremnom sportu nije cilj, već je sport sam po sebi pobjeda. Također, ekstremni sportovi izazivaju manje stresa nego sportovi koji moraju održavati visoki standard kako bi predstavljali državu na Olimpijskim igrama. S druge strane, općenito planiranje treninga jest teško zbog individualnog pristupa ovakvim sportovima te su zbog toga pojedinci ujedno i vlastiti treneri. Zbog individualizma je teže uspostaviti i sponzorstvo te profesionalno bavljenje ekstremnim sportovima postaje skupo i sportaši se moraju oslanjati na vlastite prihode. Teško je uspostaviti univerzalnu strukturu jer su varijacije i promjene neizostavni dio ekstremnih sportova. (Datta & Bagchi, 2019:344)

2. RIZIK

Današnje je društvo postiglo visoku razinu sigurnog života te se sve više teži sigurnosti i udobnosti. (Giddens, 1990) S druge strane, javljaju se opasnosti poput nuklearnih ratova zbog kojih se današnje moderno društvo naziva „društvom rizika“. (Beck, 1992) Rizik, sigurnost i njihov odnos dio su kulture, društva, a posebice dio pojedinca i individualca unutar društva. (Breivik, 2007:14) Društvo postaje sigurnije, no strah od opasnosti se i dalje povećava. Osim toga, uz neprekidnu sigurnost javlja se strah izazvan minimalnim rizikom iako današnje društvo teži sigurnosti i kontroli rizika u svakom aspektu života. (Frank Furedi, 1997) Iako željno sigurnosti, društvo podliježe ekstremnim sportovima koji su visokorizični, no na način kako bi taj rizik bio smanjen na minimum i kontroliran. Na primjer, sportsko penjanje koje je samo po sebi visokorizična opasnost, a u koje pojedinac ulaže sve napore, vještinu, iskustvo i pripremu adekvatne opreme kako bi se aktivnost izvela uz minimalan rizik. (Breivik, 2007:19)

Rizik se definira kao mogućnost da se pri ostvarenju određenoga cilja taj cilj ne ostvari u potpunosti ili djelomično, pri čemu se javlja mogućnost pogibelji, opasnosti, izloženost nezgodi ili nesreći. (Hrvatska enciklopedija, 2022.) Zato visokorizične aktivnosti zahtijevaju mnogo planiranja, promišljanja i vještine. (Bell, 2003:229) Sportaši koji se bave ekstremnim

sportovima koriste se svim svojim vještinama i sposobnostima kako bi rizik doveli do minimuma. (Atherton, 2007:84)

Rizik se može podijeliti u dvije kategorije - osobni i zdravstveni rizik. Dok se ovaj drugi sve više smanjuje, osobni se rizik stalno povećava. Obje kategorije predstavljaju esenciju za moderno društvo koje danas postoji. (Breivik, 2007:22) Možemo razlikovati tri vrste rizika među kojima je prvi iznimno visokorizičan i pri kojem je smrt jedna od glavnih opasnosti - tu spadaju i ekstremni sportovi. Drugi je srednje visoki rizik pri kojem je opasnost intenzivna, no samo pri nesretnim okolnostima kod kojih je ipak manji postotak vjerojatnosti da će se dogoditi velika opasnost. Treće su nisko rizične aktivnosti kod kojih je rizik minimalan te je statistički prosjek za opasnost ili ozljedu minimalan. (Breivik, 2007:170)

Cilj ekstremnih sportova nije namjerno izazivanje rizika kako bi pojedinac osjetio snažne navale adrenalina. Na temelju svega navedenog, zaključujemo da postoje mnogo lakše i jednostavnije aktivnosti nego ekstremni sportovi kako bi se ostvario veliki rizik, primjerice ruski rulet, vožnja automobila pri velikim brzinama i slično. (Atherton, 2007:84) Sportaši moraju biti svjesni rizika u aktivnostima kojima se bave jer uvijek postoji određeni rizik kojeg ne mogu izbjeći, ali koji se uz svoje vježbanje, sposobnosti i rad može smanjiti na minimum. (Atherton, 2007:87)

Prema izjavama sportaša koji se bave ekstremnim sportovima koji su zahvaćeni većom dozom rizika nego uobičajeni sportovi, isplativije je susresti se sa što rizičnijim situacijama zato što je postotak rizika ionako visok. Na ovaj će način postići veće rezultate i ostvariti veća postignuća. (Bridgers, 2003:183) Svaka aktivnost koja spada u kategoriju ekstremnog potiče rizik koji je stvaran i visok i zato je potrebna potpuna koncentracija prilikom koje se izoliraju svi nebitni vanjski podražaji. Fokus je usmjeren samo na trenutnu aktivnost kojoj pojedinac u potpunosti posvećen uz osjećaj da u tom trenutku ne postoji ništa drugo na svijetu osim te aktivnosti. (Møller, 2007:191)

Traženje senzacije definira se kao aktivnost uz koju je komponenta rizika neizbježna, no uz nju dolazi osjećaj senzacije koji snažno obuzima pojedinca. (Zuckerman, 1994: 27) Pojam traženje senzacije može se podijeliti na četiri kategorije, a to su potraga za uzbuđenjem i avanturom, potraga za iskustvom, dezinhibicija i sklonost dosadi. Posebno se ističe kategorija potrage za uzbuđenjem i avanturom jer ona obuhvaća sve ekstremne sportove. (Zuckerman, 1994: 27) Rizik nije posljedica kako bi se postigla potraga za uzbuđenjem i avanturom već stimulacija koja se javlja samim preuzimanjem rizika koja se javlja u valovima. (Breivik, 2017:11)

U ekstremnim je sportovima frekvencija rizika manja dok je istovremeno visina rizika veća - opasnosti koje se javljaju su ili velike ozljede ili smrt. (Krein, 2007:80) Zbog sportaševog vježbanja, treniranja i usavršavanja, rizik se postepeno smanjuje i aktivnost postaje manje ekstremna. (Datta & Bagchi, 2019:344) Kako bi postigli zadani cilj, sportaši se koriste četirima načinima, od kojih je prvi ponavljanje tehnika kako bi se usavršila i postigla rutina obavljanja aktivnosti. Drugi je način rad na snazi koja se postiže vježbanjem mišića i cjelokupnog tijela. Treći je način nabavljanje najnovije i najkvalitetnije opreme, a četvrti jest pravilna ishrana. (Datta & Bagchi, 2019:345)

Prema ulozi rizika u ekstremnim sportovima postoje dvije grupe ljudi. S jedne strane su ekstremni sportaši koji namjerno ulaze u riskantne situacije i uživaju mogućnost ozbiljnih opasnosti. S druge su strane ekstremni sportaši koji su (također) svjesni visokog rizika te ga pokušavaju smanjiti na sve načine. (Datta & Bagchi, 2019:256) Na primjer, alpinisti koji su se odlučili na pohod na Mount Everest bez spremnika za kisik u očima nasumičnog pojedinca izgledaju kao oni koji izvode visokorizične aktivnost, no za alpiniste takav poduhvat predstavlja cilj za koji su se pripremali, trenirali i promišljali duže vrijeme, čime se rizik smanjio na minimum te su ga zato i spremni ispuniti. (Datta & Bagchi, 2019:278/279)

3. KOJI SPORTOVI SU EKSTREMNI SPORTOVI?

Kako ljudske granice sežu sve dalje i dalje, tako i sport prelazi granice, a posebice ekstremni sport te se pojavljuju razni novi hibridni ekstremni sportovi koji obuhvaćaju ljudsku čežnju za novim avanturama. Neki od njih su *heli-skiing*, *heli-bungee jumping*, *ash skiing*, *snow rafting*, *night rafting*, *kanjoning* i *coasteering*. (Bell, 2003:221) Dodatno, neki od uobičajenih ekstremnih sportova su *skateboarding*, špiljsko ronjenje, *BASE jumping*, *free soloing boulders*, *street-luge*, *wake boarding*, agresivno rolanje. (Ilundáin-Agurruza, 2007:153) Zatim, *snowboarding*, *snowblading*, *snowmobiling*, skijanje, penjanje po ledu, *snow kiting*, *monoskiing*, skok padobranom, *wing suiting*, *bungee jumping*, *high - lining*, *paragliding*, *hang gliding*, *ice canoeing*, surfanje, *hang gliding*, *kite surfing*, *skateboarding*, *windsurfing*, *snowboarding/snurfering*, *BASE jumping and bungee jumping*, *skateboarding*, *longboarding*, *sandboarding*, *mountainboarding*, *drifting*, *BMX*, *motocross*, *FMX*, *inline skating*, brdski

biciklizam, *caving*, *slacklining*, *abseiling*, sportsko penjanje, *free climbing*, *bouldering*, alpinizam, *parkour*, *landkiting*, *zorbing* (Datta & Bagchi, 2019)

Ekstremni se sportovi mogu podijeliti na temelju elementa nad kojim se radnja vrši - zemlja, voda, zrak, snijeg i led. Zemlju obuhvaćaju sportovi za koji se koristi neka vrsta daske (*skateboarding*, *mountain boarding*, *sandboarding*, *long boarding*), utrke (*BMX*, *motocross*, *FMX*), penjanje (*rock climbing*, *bouldering*, *mountaineering*, *free climbing*, *abseiling*), i ostalog (*aggressive inline skating*, *slacklining caving*, *drifting*, *caving*, *zorbing*, *parkour*, *sand kiting*). Vodu obuhvaćaju surfanje, *kitesurfing*, *windsurfing*, *waterskiing*, *paddle surfing*, kajakiranje (ekstremno kajakiranje), *cliff jumping*, *skim boarding*, *fly boarding*, *body boarding*, *wakeboarding*, *knee boarding*, *flow boarding*, špiljsko ronjenje, *coasteering*, *scuba diving*, *whitewater rafting* i *jet skiing*. U kategoriju snijega i leda spadaju *snowboarding*, *snowblading*, *snowmobiling skiing*, *ice climbing*, *snow kiting and monoskiing*, a kategoriju zraka spadaju *sky diving*, *base jumping*, *wing suiting*, *bungee jumping*, *high-lining*, *paragliding* and *hang gliding*. (Datta & Bagchi, 2019)

Sportove koji se odvijaju na zemlji može se podijeliti prema određenoj vrsti aktivnosti. To su utrke (*Adventure Race*, *Endurance Race*, *Trail Run*, *Triathlon Race*, *Obstacle Race*), penjanja (*Mountaineering*, *Rock Climbing*, *Ice Climbing*, *Mixed Climbing*, *Abseiling* (ili *Rappelling*) *Free Climbing*, *Bouldering* i *Slacklining*), sportovi koji sadrže kotače (*Mountain Biking*, *Cycling*, *Unicycling*, *Bicycle Polo*, *Motocross*, *Motorcycle Racing*, *BMX*, *Skateboarding*, *Longboarding*, *Mountainboarding* (or *All-Terrain Boarding*), *Rallying*, *Inline Skating*, *Street Lugging*), sportovi koji su zasnovani primarno na zabavi (*Sepak Takraw*, *Jai Alai*, *Tricking*, *Paintball*, *Parkour*, *Sandboarding*, *Train Surfing*, *Bossaball*) i ostali (*Leisure Diving*, *Extreme Ironing*, *Planking*). (Datta & Bagchi, 2019)

4. ETIČKI PRIJEPORI I DILEME

Jedan od mogućnih pristupa etičkim prijemcima u sportu je aristotelovski tip traženja balansa i ravnoteže, odnosno onaj u kojem je čovjek vođen prirodnim principima ponašanja u prirodi u kojoj obavlja ekstremne aktivnosti dok ga tehnologija pokušava kontrolirati i na njega utjecati. Idealno bismo rješenje dobili spajanjem tehnologije i prirode u jedno te bi tako pojedinac razvio siguran način obavljanja aktivnosti uz pomoć tehnologije, a ujedno na prirodan

način u prirodnim uvjetima. (Dougherty, 2007:103) Tako je primjerice čovjek koji leti s jedne strane ostvarenje višestoljetnog ljudskog sna, dok je s druge, u kršćanstvu simbol samoubojice koji je tašt i narcisoidan. (Rinehart & Sydnor, 2003:129)

Mediji pak promiču jednostrano gledište na ekstremne sportove koje predstavljaju isključivo kao zabavljачke te kao sportove za razbibrigu u sklopu nekog zabavnog parka u kojem se profesionalci uz pomoć sigurnosne opreme mogu kontrolirati visoki rizik. Ipak, realnost nam govori da ekstremni sportovi uključuju i drugu stranu koja sadrži opasnost, fatalne posljedice i smrt. Instruktori koji vode programe za širu javnost u pojedinim ekstremnim sportovima koriste taktiku “opuštenog pojedinca” kojemu bez truda uspijeva izvođenje ekstremnih aktivnosti. Na taj način održavaju sliku sigurnosti aktivnosti koju izvode iako je ona iznimno rizična. Kako bi privukli klijente i osigurali novčane prihode, ostavljaju ih nesvjesne o pravoj prirodi odluka. (Mounet & Chifflet, 2003:270)

Etički se prijemor pojavljuje u sportskom penjanju prilikom postavljanja novih smjerova penjanja. Pojedinač učvršćuje vijak za stijenu kako bi nastao osigurani dio za koji će se kasnije osigurati, no tijekom izvođenja te aktivnosti on nije osiguran. Na taj se način javlja viši rizik nego u uobičajenom penjanju po stijenama. (Donnelly, 2003:293) Prilikom izvođenja sportske aktivnosti mora postojati opcija uspjeha i neuspjeha pri čemu neuspjeh znači fatalne posljedice za sportaša, poput teških fizičkih i psihičkih ozljeda i smrti. (Donnelly, 2003:295)

Za etička razmatranja, posebno je zanimljiv i slojevit primjer BASE jumpinga

“Po definiciji BASE jumping je skakanje s čvrstih objekata poput mostova, antena, raspona i zemlje. U svom modernom obliku započeo je 18. kolovoza 1978. kada su Carl Boenish i trojica prijatelja napravili prve moderne skokove s El Capitana u Nacionalnom parku Yosemite u SAD-u. Od tada se BASE jumping proširio svijetom.” (www.baseclimb.com/BASE_history.htm)

Pionir BASE jumpinga predstavlja navedenu aktivnost kao uzbudljivu pojavu koja stvara osjećaj kao da je vrijeme stalo i baca pojedinca u stanje magije i ekstaze, nečega poput najsnažnijeg opijata. (Jakeman, 1992). BASE jumping se opisuje i kao aktivnost koja stvara osjećaj uzvišenosti jer potiče čuđenje, aspekte razmišljanja o shvaćanju početka, svršetka i sadašnjosti, svemoćnosti i slobode. (Mæland, 2002)

No, nisu svi pojedinci primjereno obučeni za izvođenje aktivnosti, nemaju dovoljno znanja kako bi na pravilan i siguran način izveli skok te moraju biti pod budnim okom

profesionalaca i slijediti njihova uputstva i savjete. (Breivik, 2007:173) Većina ekstremnih sportova ne može se izvršavati bez visokog rizika te zato za sportaše taj rizik ujedno predstavlja i cilj bavljenja određenim sportom. (Breivik, 2007:174) Ipak, bavljenje ekstremnim sportovima predstavlja loš moralni uzor osobama koje prate i promatraju skakače zato što im skakači svojim postupcima i sudjelovanjem potvrđuju kako je to moralno dobar način ponašanja te ih na određeni način potiču na takvo ponašanje. Nadalje, rizik je previsok, odnosno, smrt je jedna od glavnih posljedica i opasnosti koje se javljaju. Zbog toga postoje mišljenja da nije moralno ispravno toliko riskirati s vlastitim životom. (Breivik, 2007:173) U tom smislu indikativan je citat brata mrtvog BASE jumpera: „Imamo pravo biti ljuti. Skakači misle da svoje stvari rade s punom sigurnošću. Ovo je sranje! I onda pričaju o lijepoj smrti! Što je lijepo u smrti?” (Bjergen, 1999) Postavlja se pitanje: „Je li moralno opravdano riskirati vlastiti život ako je pojedinac neizlječivo bolestan, u dubokoj starosti ili nema obitelji ili prijatelje?“. Prilikom izvođenja skoka postoje situacije u kojima skakači nespretno padnu, prežive skok, no ostanu na teško dostupnom mjestu te ih je tada potrebno izvlačiti iz divljih predjela planina ili slično. Je li moralno opravdano spasitelje, koji će ih morati izvlačiti, staviti u stanje visokog rizika radi vlastitih interesa i užitaka? S druge strane, mnogo se turista zbog nedovoljnog iskustva ili lošeg planiranja tijekom skijanja ili sličnih aktivnosti izgubi ili ozlijedi u planinama te u takvim situacijama spasitelji također sebe stavljaju u visokorizične situacije kako bi ih spasili. Postavlja se pitanje: „Treba li okrivljavati ljude iz drugog primjera na isti način kao i one iz prvog primjera?“. (Breivik, 2007:175-176)

Ovdje se prvenstveno radi o individualnoj aktivnosti, no kada se postavlja pitanje posljedica, tada uz individuu uključujemo i druge ljude, posebice obitelj i prijatelje te osobe. Postoje i oni pojedincima kojima je to glavna vrijednost u životu jer svatko od nas ima talente i ciljeve koje želi ispuniti. Možemo se priupitati: „Zna li čovjek što je to dobar život, odnosno, na koji bi način trebao ispuniti vlastite ciljeve i talente kako bi ostvario dobar život?“. Platon, Aristotel, Hegel, Rousseau i Mill povezuju dobar život sa samoispunjenjem. Drugi je način povezivanje sa zadovoljstvom i srećom. Krene li pojedinac bilo kojim od ta dva pravca, on sam određuje na koji će način postići jednu od tih vrijednosti. (Breivik, 2007:179) Ljudima je potrebno dozvoliti samostalno biranje vrijednosti koje će slijediti i na koji će način živjeti. (Breivik, 2007:173)

“Prema filozofima poput Nozicka, postoje moralna prava koja su intrinzično vrijedna bez obzira na to imaju li instrumentalno opravdanje.” (Sen, 1986) Prema toj filozofiji, BASE jumping je moralno opravdani sport zato što sportašu predstavlja intrinzičnu vrijednost. Na taj

način, bilo bi nemoralno braniti mu bavljenje navedenim, bez obzira kakve posljedice ima. (Breivik, 2007:177) BASE jumping ne zadovoljava vrijednosti svakog čovjeka i zato treba poštovati osobe koje pronalaze vrijednosti i sreću u tom sportu. S druge strane, mogu li te osobe pronaći svoju sreću u nekom sportu koji nije toliko riskantan, u kojem u velikom postotku dovode u pitanje i vlastiti život. Osobe koje skaču dugi niz godina postaju imune na adrenalin prilikom običnog skoka i zato traže varijante u kojima ih skok stavlja u što veći rizik i opasnost te na taj način zadovoljavaju vlastite potrebe. (Breivik, 2007:180) Bilo bi društveno i moralno prihvaćeno da se BASE jumpingom bavi osoba koja nema obitelj, odnosno osoba koja ima malo rođaka i kojoj je glavna vrijednost u životu prakticiranje BASE jumpinga. S druge strane, osoba kojoj je BASE jumping povremena aktivnost iz razonode te posjeduje obitelj koja ne podržava BASE jumping, nije društveno prihvaćena i njezina aktivnost nije moralno opravdana. (Breivik, 2007:178) Konačno, ako je skakač obziran prema svojoj obitelji, prijateljima, spasilačkoj službi i sebi, BASE jumping postaje moralno opravdana aktivnost i vrijednost. Zato skakači trebaju detaljno planirati, predvidjeti i osigurati svoje aktivnosti kako bi ostali odgovorni i nesebični. (Breivik, 2007:184)

5. VRJEDNOTE

Pojedini su ekstremni sportovi obilježeni postmodernim dobom, nose dio kulture koja je specifična za današnje društvo i pojedince. (Rinehart & Sydnor, 2003:133) Ako pojedinac želi pobliže upoznati postmoderni način života, to će lakše postići kroz ekstremno iskustvo nego kroz isprobavanje novih tipova hrane ili novih modnih trendova. (Bell, 2003:240) Zbog sveprisutne sigurnosti, čovjek je željan prirode, divljine, njezine surovosti i ekstremnog kojeg ona donosi te prema tome pojedinci izlaz pronalaze u ekstremnim sportovima koji im to omogućuju susrećući se s rizikom zbog kojeg se trude biti pripremljeniji i koji ih tjera na konstantni razvoj svojih sposobnosti i kompetencija. (Watters, 2003:259)

Pomoću usavršavanja tehnika, vještina i kompetencija koje su potrebne kako bi se određeni sport mogao izvesti, sportaši ostvaruju osjećaj savršenstva i blaženstva. (Downs, 2003:149)

Ekstremni sportovi, kao fizičke i estetske aktivnosti, razvijaju koordinaciju, osjećaj za ritam i motoriku. Njihova povezanost s prirodom omogućuje razvoj vještina i kompetencija vezanih uz čovjekovu divlju stranu, posebice razvoj snalažljivosti u prirodnom okruženju.

(Bell, 2003:220) Oni omogućuju povezivanje pojedinca s prirodom i divljinom, interakciju koja omogućuje jedinstveno iskustvo koje ni jedna druga vrsta sporta ne može donijeti, a zbog čega se ujedno opravdava visoki rizik koji sa sobom donose. (Atherton, 2007:80)

Pojavljuje se i snažan osjećaj svemoćnosti, neuništivosti, nepobjedivosti i superiornosti. (Watters, 2003:258) Neopisivi osjećaj ugone koji se javlja zajedno s navalama sreće prouzrokuje hedonističke komponente. (Booth, 2003:316) Tako, ekstremni sportovi razvijaju mentalno zdravlje jer kada je čovjek suočen sa strahom kojeg se uspije osloboditi, javlja se osjećaj kako se svaki problem može riješiti. Na primjer, kada čovjek visi iznad 1000 metara visoke litice, osjeća strah od visina, on se uspije popeti i doći do vrha te osjeća svemoćnost i samopouzdanje te dobiva energiju i uvjerenje da može riješiti svaki problem koji se pred njim u životu pronađe. (Møller, 2007:190)

Individualnost pojedincu pruža samostalan i individualan pristup te razvoj vlastitog stila kroz koji se brišu razlike u godinama, spolu, rodu ili podrijetlu. (Dornian, 2003:286) Pomoću ekstremnih se aktivnosti izlazi iz sigurnosne zone te ostvaruje nesvakidašnje i očaravajuće iskustvo, pomoću njih spoznajemo koje su uobičajenosti i rutine svakodnevnih situacija, koja se pitanju nameću, kao i preispitivanje vlastitog iskustva i života postmodernog doba.

Ekstremne aktivnosti doprinose ontološkoj analizi iskustva, ukazuju na smrt kao posljedicu koja je moguća u svakom životnom trenutku, odnosno čovjekovu nemogućnost besmrtnosti i poveznicu sadašnjeg života i smrti, čime se povećava vrijednost izazovnih situacija. (Jirásek, 2007:147)

Kada su danskog planinara i alpinista Larsa Gundersen, koji se penjao na Tibetske vrhove visoke 8000 metara, pitali zašto to radi, odgovorio je: „Ne vodi me želja za smrću. Ne bih htio riskirati svoj mali prst za planinu. Naravno, vođen sam opasnošću, preživljavanjem i adrenalinskim udarcem koji to daje, ali i puno više, što ne mogu objasniti...” Pojedinaac uvijek mora biti fokusiran i spreman na promjene, prilagodbe i izvanredne situacije koje održavaju adrenalin i uzbuđenje. (Halbirk, 1998) Zabava je jedno od glavnih obilježja koje sportaši navode kao odgovor na pitanje: „Zašto prakticirati ekstremne sportove?”. (Downs, 2003:148)

Za razliku od Zapadnog društva, Istočnjaci, specifičnije pripadnici *Dhyana Budizma* odnosno *Zena* u Japanu, nemaju toliki strah od smrti. Njihovim pripadnicima suočavanje sa smrću predstavlja mir kojemu teže i kojega žele spoznati. Za njih smrt predstavlja suočavanje sa značenjem života te zato situacije u kojima je jedna od posljedica smrt predstavljaju sredstvo putem kojega pronalaze svoj mir i blaženstvo. (Møller, 2007:196) Kroz meditaciju, oni

pobjeđuju neizostavni strah od smrti. (Møller, 2007:196) Budisti kombiniraju karakteristiku rizika s nagradama, uz pretpostavku da uz veći rizik dolazi i veća nagrada ili propast. Nebitno kakva posljedica bila, ona je fatalna, a razliku čini njezino bivanje pozitivnom ili negativnom. (Breivik, 2007)

Djeca i mladi teže osobnim izazovima, posebno su inspirirani opasnim situacijama kada ih autoritetne institucije zabrane. Ta čežnja za ekstremnim u odrasloj dobi prerasta u traženje izazova i situacija u kojima se nanovo moraju pobijediti vlastiti strahovi. (Easwaran, 1987) Sportovi Zapadne kulture njeguju natjecanja i suočavanja vlastitog ega za razliku od Istočne kulture u kojoj je fokus na individualnosti, suradnji i procesu. (McPherson et al., 1989). Ekstremni se sportovi mogu usporediti s Istočnom kulturom jer u njoj društvo kroz sport prenosi vlastite načine razmišljanja, *ethos*, vrijednosti i svjetonazor. (Rinehart, 2007:120) Također, ekstremni se sportovi mogu povezivati i s filozofijom Vedante kroz težnju za nesebičnošću, individualnosti, vjerovanje u vlastite sposobnosti za ostvarivanje spoznaje i odbacivanje autoriteta. (Rinehart, 2007:126) Sve je češća pojava života u trenutku i osjećaja kao da je vrijeme stalo prilikom izvođenja visokorizičnih aktivnosti uz fatalne posljedice, a javlja se jer su se pojedinci na to odlučili svojevrijedno bez traženja nagrada i priznanja čime iskazuju poniznost. (Rinehart, 2007:126)

Nije svaki sportaš koji se bavi ekstremnim sportovima neustrašiv, već on na taj način neprestano izlazi iz vlastite zone komfora i suočava se sa strahom. Tako zapravo želi postići jednu dubinsku, nesvjesnu stranu svojega životnog smisla koju nije moguće pronaći u sigurnoj i zaštićenoj zoni. (Møller, 2007:197)

Svi dječji uzrasti koji su ostali u sigurnoj zoni u kojoj ne mogu proširiti svoje vidike i razviti svoje potencijale, otkrili bi novi svijet metaforičkim i fizičkim izlaskom u vanjsku prirodu, a posebice bi razvili tjelesne sposobnosti koje se mogu otkriti u prirodi i aktivnostima koje se odvijaju u prirodi. Djeca koja se igraju u obližnjoj šumi, adolescenti koji bunt vide u ekstremnom sportu, odrasli koje svoje mogućnosti razvijaju kroz sportove koji ih nadahnjuju i putem kojih ostvaraju svoj potencijal i zadovoljstvo - to je put k novom čovjeku koji budi prirodu u sebi i putem nje ovladava problemima modernog čovjeka. (Breivik, 2007:20)

5.1. Iskustvo

Iskustvo se može interpretirati na dva načina. S jedne strane, kao događaj ili situacija koja izravno ili neizravno utječe na pojedinca i njegovo djelovanje. S druge strane, kao vještina, kompetencija koju je pojedinac stekao kroz određenu aktivnost. U današnjim se medijima pojam iskustva promovira kroz različite aktivnosti, radionice i na slične načine, a potražnja je sve veća. Ekstremni sportovi su primjer navedenih iskustava. Naime, oni pružaju nezaboravno iskustvo, zbog kojeg ljudi kada ga jednom isprobaju, žele ga ponoviti, a zatim iznova ponavljati kako bi stekli što više sličnih iskustva. (Jirásek, 2007:140)

Jirasek, nadalje, predstavlja logički pojam mogućih svjetova koji povezuju druge i alternativne mogućnosti svjetova s pojmom iskustva. (Jirásek, 2007:142) Iskustvo sadrži komponentu vremena koje je relativno i ovisno o mnogo faktora kao što su brzina, koncentracija te osjećaj straha ili tjeskobe. Kada je čovjek pod utjecajem straha, osjeća kao da je vrijeme stalo, odnosno kao da se kreće vrlo sporo i intenzivno. Čovjekova se percepcija vremena pod utjecajem snažnih emocija mijenja. Kod ekstremnih sportova emocija su uvijek naglašene, osjećaj adrenalina pruža čovjeku osjećaj trenutne prisutnosti za koju sportaš ima osjećaj da vremenski traje mnogo duže nego što bi imao da to vrijeme provede primjerice šetajući psa. (Jirásek, 2007:145) Ekstremni nam sportovi pružaju iskustva i pogled na svijet u kojem se naša shvaćanja bivstva i značenja mijenjaju. Pomoću iskustva kao što su ekstremni sportovi ili ekstremne aktivnosti, posebice pri ispunjenju svojeg cilja, sportaš dobiva uvid u nove svjetove u kojima se vrijeme doživljava na posve unikatan način. (Jirásek, 2007:146)

Kroz ekstremne se sportove osnovne emocije doživljavaju na intenzivan način na koji se naprosto, posebice na takvoj razini, ne mogu iskusiti u svakodnevnom životu. (Ilundáin-Agurruza, 2007:160) Pomoću intenzivnih iskustava koja se kroz emocije javljaju tijekom ekstremnih sportova, čovjek doživljava meditativne osjećaje, uzvišenost ili *Zen* stanje, stanje koje se uobičajeno postiže u tišini i miru kroz meditaciju. Pa ipak, ekstremni sportaš u primjerice *BASE jumping* doživljava i izaziva iste karakteristike kroz brzinu, visinu i adrenalin koji su u potpunosti suprotni meditaciji. (Ilundáin-Agurruza, 2007:164)

ZAKLJUČAK

U ovom su radu predstavljeni ekstremni sportovi koji se definiraju kao visokorizični, opasni sportovi koji zahvaćaju interes manjeg dijela populacije, a obilježava ih rizik koji je konstantno prisutan. (Jirásek, 2007:138) Smatraju se i alternativnim sportovima, drugačijim od uobičajenih standardnih sportova tijekom kojih pojedinac doživljava velike navale snažnih osjećaja i adrenalina. (Datta & Bagchi, 2019:278) Navedene su i ostale karakteristike poput individualnog i manje formalnog pristupa kod treninga. Također, sadrže nepredvidive, dinamične i promjenjive faktore koji izazivaju velike navale snažnih osjećaja i adrenalina. (Datta & Bagchi, 2019:249) Većina ekstremnih sportova odvija se u prirodi što zahtijeva konstantno planiranje, prilagodljivost i fleksibilnost sportaša jer se vremenski uvjeti i prirodni utjecaji neprestano mijenjaju. (McNamee, 2007:88) Ekstremni su sportovi predstavljeni kao kulturni kapital, sintagma koju Bourdieu objašnjava i kao *Outdoors kinetic experience* (OKE), kako to opisuje Atherton. OKE sadrži dva elementa, nepredvidljivost i stvarne posljedice, koji ujedno predstavljaju komponente ekstremnih sportova. Na kraju je opisana karakteristika stanja u kojem izlazimo iz zone komfora i prevladamo strah, a to je osjećaj uzvišenosti koji proizvodi strahopoštovanje i divljenje prema prirodi. (Ilundáin-Agurruza, 2007:156) Prema Burku (1999: 66–74), osjećaj uzvišenosti javlja se u trenucima dodira s opasnošću i snažnim emocijama koje stvaraju osjećaj straha koji se potom pretvara u uzvišenost i tada pojedinac može kontrolirati svoje aktivnosti.

Nadalje, posebna pozornost se pridala komponenti rizika, odnosno mogućnosti da se pri ostvarenju određenoga cilja taj cilj ne ostvari u potpunosti ili djelomično, pri čemu se javlja mogućnost pogibelji, opasnosti, izloženost nezgodi ili nesreći. (Hrvatska enciklopedija, 2022) Iako današnje društvo teži sigurnosti i kontroli rizika u svakom aspektu života, neki pojedinci ipak podliježu ekstremnim sportovima koji su visokorizični, no na način kako bi se rizik kontrolirao i smanjio na minimum. (Breivik, 2007:19) Zato visokorizične aktivnosti zahtijevaju mnogo planiranja, promišljanja i vještine. (Bell, 2003:229) Rizik je važna komponenta ekstremnih sportova, no nije glavni cilj. (Atherton, 2007:84) Pozitivna strana rizika jest osjećaj senzacije koji se javlja prilikom visokog rizika i koji potom snažno obuzima pojedinca. (Zuckerman, 1994: 27)

Kako ljudske granice sežu sve dalje, tako i sport prelazi granice, a posebice ekstremni sportovi. Pojavljuju se razni novi hibridni ekstremni sportovi koji obuhvaćaju ljudsku čežnju za novim avanturama. (Bell, 2003:221) Izvršena je divizija postojećih ekstremnih sportova pri

čemu je podjela izvršena na temelju elementa nad kojim se radnja vrši - zemlja, voda, zrak, snijeg i led. (Datta & Bagchi, 2019) Sportovi koji se odvijaju na zemlji mogu se podijeliti prema određenoj vrsti aktivnosti. To su utrke, sportovi koji sadrže kotače, sportovi koji su zasnovani primarno na zabavi i ostali. (Datta & Bagchi, 2019)

Osim toga, analiziran je jedan od glavnih etičkih prijedora vezanih za temu ekstremnih sportova koji propituje je li ili nije moralno ispravno toliko riskirati s vlastitim životom i stavljati se u situaciju u kojoj je rizik previsok, a smrt jedna od glavnih posljedica i opasnost. (Breivik, 2007:173) Kada se ekstremni sport promatra kao sebičan čin kod kojega pojedinac zanemaruje sebe i druge oko sebe, tada aktivnost nije moralno opravdana. S druge strane, ako se promatra kao aktivnost koja predstavlja intrinzičnu vrijednost na taj način, bilo bi nemoralno praktičaru braniti mu bavljenje navedenim, bez obzira kakve posljedice ima. (Breivik, 2007:177)

U završnom su dijelu prikazane vrijednote koje donose ekstremni sportovi kao što su osjećaj savršenstva i blaženstva (Downs, 2003:149), snažan osjećaj svemoćnosti, neuništivosti, nepobjedivosti i superiornosti (Watters, 2003:258), povezivanje s prirodom i divljinom, (Atherton, 2007:80), konstantni razvoj svojih sposobnosti i kompetencija (Watters, 2003:259) isto kao i neopisivi osjećaj ugođe koji se javlja zajedno s navalama sreće što prouzrokuje hedonističke komponente. (Booth, 2003:316) Naređen je i osvrt na Istočna društva u kojima se aktivnosti poput ekstremnih sportova cijene na drugačiji način te su istaknute vrijednote samosvjesnog suočavanja sa smrću koje predstavlja mir kojemu se teži. Smrt u takvim društvima predstavlja suočavanje sa značenjem pojma života kao i sredstvo putem kojega se pronalaze svoj mir i blaženstvo. (Møller, 2007:196) Na taj se način pojedina osoba potiče na prevladavanje vlastitih strahova, izazova, vlastitog ega i sebičnosti. (Easwaran, 1987) Intenzivnim iskustvima, koja se u ekstremnim sportovima javljaju kroz emocije, čovjek doživljava meditativne osjećaje, uzvišenost ili *Zen* stanje, stanje koje se uobičajeno postiže u tišini i miru kroz meditaciju. Ipak, primjerice *BASE jumper* doživljava i izaziva iste karakteristike kroz brzinu, visinu i adrenalin koji su u potpunosti suprotni meditaciji. (Ilundáin-Agurruza, 2007:164)

LITERATURA

Atherton, Philosophy outdoors: first person physical u McNamee, (2007.) Philosophy, risk and adventure sports, Routledge, London, 43-56 str.

Beal & Weidman, Authenticity in the skateboarding world u Rinehart & Sydnor, (2019). Extreme and Rare Sports: Performance Demands, Drivers, Functional Foods, and Nutrition. CRC Press. 337-353 str.

Beck, U. (1992) Risk Society. Towards a New Modernity, London: Sage Publications.

Beedie, Legislators and interpreters: an examination of changes in philosophical interpretations of “being a mountaineer” u McNamee, (2007.) Philosophy, risk and adventure sports, Routledge, London, 25-43 str.

Bell, „Another kind of life“ u Rinehart & Sydnor, (2019). Extreme and Rare Sports: Performance Demands, Drivers, Functional Foods, and Nutrition. CRC Press. 219-257 str.

Bjørgen, T. (1999) ‘Holdninger blant basehoppere’ (‘Attitudes among BASEjumpers’), available online at <http://www.brv.no/sikkerhet-artikkel.asp?id=177> (Pristupljeno 10.08.2022.).

Booth, Expression sessions u Rinehart & Sydnor, (2019). Extreme and Rare Sports: Performance Demands, Drivers, Functional Foods, and Nutrition. CRC Press. 315-337 str.

Bourdieu, P. (1984) Distinction, London: Routledge.

Bourdieu, P. (1993) The Field of Cultural Production, Oxford: Polity Press.

Breivik, The quest for excitement and the safe society u McNamee, (2007.) Philosophy, risk and adventure sports, Routledge, London, 10-25 str.

Breivik, Can BASEjumping be morally defended u McNamee, (2007.) Philosophy, risk and adventure sports, Routledge, London, 168-186 str.

Bridgers, Out of the gene pool and into the food chain u Rinehart & Sydnor, (2019). Extreme and Rare Sports: Performance Demands, Drivers, Functional Foods, and Nutrition. CRC Press. 179-191 str.

Burke, E. (1999) 'A Philosophical Inquiry into the Origins of Our Ideas of the Sublime and the Beautiful', in G. Blocker and J. M. Jeffries (eds.) Contextualizing Aesthetics, Balmont, CA: Wadsworth.

Datta, S., & Bagchi, D. (Eds.). (2019). Extreme and Rare Sports: Performance Demands, Drivers, Functional Foods, and Nutrition. CRC Press.

Dewey, J. (1938) Experience and Education, New York: Collier Books.

Downs, Small bikes, big men u Rinehart & Sydnor, (2019). Extreme and Rare Sports: Performance Demands, Drivers, Functional Foods, and Nutrition. CRC Press. 148-153 str.

Dornian, Extreem u Rinehart & Sydnor, (2019). Extreme and Rare Sports: Performance Demands, Drivers, Functional Foods, and Nutrition. CRC Press. 281-291 str.

Dougherty, Aesthetic and ethical issues concerning sport in wilder places u McNamee, (2007.) Philosophy, risk and adventure sports, Routledge, 94- 106 str.

Donnelly, The great divide u Rinehart & Sydnor, (2019). Extreme and Rare Sports: Performance Demands, Drivers, Functional Foods, and Nutrition. CRC Press. 291-307 str.

Eassom, Mountain biking madness u Rinehart & Sydnor, (2019). Extreme and Rare Sports: Performance Demands, Drivers, Functional Foods, and Nutrition. CRC Press. 191-207 str.

Easwaran, E. (1987) 'Introduction', in E. Easwaran (trans.), The Upanishads, Tomales, CA: The Nilgiri Press.

Furedi, F. (1997). The moral condemnation of the South. In Globalization and the South (pp. 76-89). Palgrave Macmillan, London. www.baseclimb.com/BASE_history.htm

Ginsborg, H. "Kant's Aesthetics and Teleology", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2022 Edition), Edward N. Zalta (ed.), forthcoming URL = <https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/kant-aesthetics/>.) (Pristupljeno 1.08.2022.)

Halbirk, V. (1998) 'Det gælder jo om at overleve' (Survival is the Most Important Thing), Aktuelt, Copenhagen, 10 February.

Ilundáin-Agurruza, Kant goes skydiving: understanding the extreme by way of the sublime, u McNamee (2007.) Philosophy, risk and adventure sports, Routledge, London, 149-168

Jakeman, S. (1992) Groundrush, London: Jonathan Cape.

Jirásek, Extreme sports and the ontology of experience, u McNamee (2007.) Philosophy, risk and adventure sports, Routledge, London, 138-149 str.

Kersick, An overview on the nutritional requirements for athletes engaged in extreme endurance events u Datta & Bagchi, (2019.) Extreme and Rare Sports: Performance Demands, Drivers, Functional Foods, and Nutrition. CRC Press. 49-73 str.

Krein, Nature and risk in adventure sports u McNamee, (2007.) Philosophy, risk and adventure sports, Routledge, London, 80- 94 str.

Loland, Outline of a phenomenology of snowboarding u McNamee, (2007.) Philosophy, risk and adventure sports, Routledge, London, 106- 118 str.

Mæland, S. (2002) B.A.S.E. En studie i samtidskultur. Ekstremt friluftsliv. Eksistensielle dilemmaer. Sublime opplevelser (B.A.S.E. A study in contemporary culture. Extreme outdoor life, existential dilemmas, sublime experiences, Master thesis), Hovedfagsoppgave, Bø: Høgskolen i Telemark.

McNamee, M. J. (Ed.). (2007). Philosophy, risk and adventure sports (pp. 133-135). London: Routledge.

McPherson, B. D., Curtis, J. E., and Loy, J. W. (1989) The Social Significance of Sport, Champaign, IL: Human Kinetics Books.

Møller, Walking the edge u McNamee, (2007.) Philosophy, risk and adventure sports, Routledge, London, 186-198 str.

Mounet & Chifflet, Whitewater sports u Rinehart & Sydnor, (2019). Extreme and Rare Sports: Performance Demands, Drivers, Functional Foods, and Nutrition. CRC Press. 267-281 str.

Page, Vintage days in the big waves of life u Rinehart & Sydnor, (2019). Extreme and Rare Sports: Performance Demands, Drivers, Functional Foods, and Nutrition. CRC Press. 307-315 str.

Rinehart, R. E., & Sydnor, S. (2019). Extreme and Rare Sports: Performance Demands, Drivers, Functional Foods, and Nutrition. CRC Press.

Rinehart, The performative avant-garde and action sports: Vedic philosophy in a postmodern world u McNamee, (2007.) Philosophy, risk and adventure sports, Routledge, London, 118-138 str.

rizik. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 12. 8. 2022. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=53028>>.

Rousseau, J. J. (1957) *Émile*, trans. B. Foxley, London: J. M. Dent & Sons Ltd.

Rousseau, J. J. (1963) 'The Evils of Education', in R. Gross (ed.) *The Teacher and the Taught*, New York: Dell Pub.

Sen, A. (1986) 'The Right to Take Personal Risks', in D. MacLean (ed.) *Values at Risk*, Totowa, NJ: Rowman & Allanheld, pp. 155–70.

Townes, Extreme endurance sports – Why not just sports? u Datta & Bagchi, (2019). Extreme and Rare Sports: Performance Demands, Drivers, Functional Foods, and Nutrition. CRC Press. 3-11 str.

Watters, The wrong side of the thin edge u Rinehart & Sydnor, (2019). Extreme and Rare Sports: Performance Demands, Drivers, Functional Foods, and Nutrition. CRC Press. 257-267 str.

Zuckerman, M. (1994) *Behavioral Expressions and Biosocial Bases of Sensation Seeking*, Cambridge: Cambridge University Press.